

presència

Desembre 1897. Del 4 al 10 de juliol del 2008. Any XLIII. 0,50 €

Centenars de ciutadans fent cua per entrar al castell, ara fa tres setmanes, quan es va celebrar l'entrega de l'edifici a la ciutat de Barcelona. / G. MASSANA

Un castell per al poble

EL CASTELL DE MONTJUÏC. La fortalesa de la muntanya barcelonina, durant anys centre de repressió, ja és de la ciutat. / 2 a 7

Un grapat de mentides

EN NOM DE LA VERITAT. «Qui va dir la primera mentida va fundar la societat civil», sostenia Oscar Wilde. Amarga medecina, la mentida, que diàriament prenem a cullerades. Per què enganyem? Un ja neix mentider o s'hi torna? Existeix remordiment? I què hi ha del dany que causem als altres?

ANNA AGUILAR
● Sembla mentida que se n'arribin a dir tantes, de mentides. Un estudi de caire més aviat pseudo-científic fet pel diari londinenc *Daily Mail* diu que de mitjana en deixem anar quatre cada dia, 1.460 a l'any. Fent un capmàs surten unes 100.000 durant la nostra vida. Els homes menteixen una mica més que les dones –cinc mentides diàries contra tres–, però en tots els casos la més freqüent, diu el *Daily Mail*, és la que diem quan ens pregunten «Com estàs?» i sistemàticament responem «Bé». Aquesta pot ser la que enceta el dia. Després ve l'«Ara mateix et volia trucar», «Digues-li que no hi sóc», «Ja t'ho he enviat», «Surto cinc minuts», etcètera. Segur que ens sonen perquè, com sabem, abans s'atrapa un mentider que un coix.

Hi ha un proverbi jueu que diu que amb la mentida se sol anar molt lluny però sense esperances de tornar. I, tot i així, mentim. Per què? L'escriptor francès Anatole France era taxatiu: «Sense mentides la humanitat moriria de desesperació i avorriment.» El primer que hem de tenir present és que mentir porta implícita la vo-

luntat d'enganyar l'altre. Tot i així, no totes les mentides són del mateix calibre ni tenen la mateixa intencionalitat. Antoni Bolinches, psicòleg clínic, sexòleg i autor d'*El canvi psicològic*, entre altres llibres, les classifica en quatre tipus. D'entrada les divideix en mentides actives i reactives. Les primeres poden ser agressives o innecessàries, i les segones, defensives o pietoses.

Anem per parts. Les mentides actives agressives serien les calúrnies o els falsos testimonis, «quan saps que dius una cosa que no és veritat amb la intenció de perjudicar una persona», diu Bolinches. Les actives innecessàries són els afalagaments socials. «Són innecessàries però no fan mal a ningú, tot i que si s'utilitzen en excés denoten que la persona vol quedar o caure bé.» Aquestes mentides d'afalagament social són de gènere i orientades a l'altre. «Solen ser de dones cap a altres dones o bé d'homes cap a dones amb la intenció d'agradar.» Després vénen les mentides reactives. En aquest grup, les defensives són, segons Bolinches, les més perilloses: «Tenen més fonament d'ocultació.» Per enten-

QUÈ ÉS?

Segons el *Gran Diccionari de la Llengua Catalana* (DIEC) d'Enciclopèdia Catalana, la mentida és l'«afirmació conscient d'una cosa que no respon a la veritat». «Engany, il·lusió». I mentir? «Fer cientment, voluntàriament, una asserció contrària a la veritat», diu el DIEC. La mentida té infinitat de sinònims: *badomeria*, *bòfia*, *bola*, *empatollada*, *engany*, *ensarronada*, *falsia*, *fal·làcia*, *falòrnia*, *figiment*, *guatlla*, *insídia*, *tergiversació*, *trifulga*, *enganyifa* o *superxeria*, en són alguns.

dre'ns, són aquelles en què ens pregunten si hem fet una malifeta i per defensar-nos diem que no, tot i saber que no estem obrant correctament. Finalment, la mentida reactiva pietosa –també coneguda en alguns àmbits com a *mentida blanca*– és la que té una utilitat social: «La fas servir quan menteixes amb bona intenció.» Seria el cas de no explicar la veritat amb la finalitat de protegir (a la pel·lícula *La vita è bella*, Roberto Benigni dona vida a Guido, un home que aconsegueix que el seu fill Josué pensi que l'Holocaust és un joc, per tal de fer-li més fàcil l'estada en un camp de concentració) o no donar a conèixer amb exactitud un diagnòstic mèdic, per exemple.

A favor i en contra

El psicòleg clínic Antoni Bolinches creu que la mentida no s'hauria d'avaluar per la seva existència sinó per la seva intenció. «Més que una ètica de la mentida, del 'No s'ha de mentir', jo diria que no s'ha de fer ni innecessàriament ni per perjudicar, però és bo mentir quan la intenció és afavorir determinades reaccions o evitar segons quins pati-

ments.» La seva opinió és clara: «Vivim en una societat en què una persona que no digués mentides quedaria descontextualitzada de la realitat. La mentida és totalment necessària.» Bolinches explica que com més madura és una persona, menys menteix, i quan ho fa és sobretot amb intenció positiva. «Ets més selectiu i adaptatiu», comenta, mentre que «com més immadur o neuròtic ets, més mentides utilitzes dels quatre tipus que deiem».

En la història del pensament filosòfic sempre hi ha hagut defensors i detractors de la mentida. Plató deia que es podia mentir –els grecs elogiaven els mentiders– i a *La República* parlava de la *mentida noble* o, el que és el mateix, la falsedat dels governants per preservar l'harmonia social. En el terreny polític, també legitimaven l'ús de la mentida Maquiavel i Leo Strauss, que va posar èmfasi en la necessitat de mentir per defensar una posició estratègica o ajudar a la diplomàcia. A finals del segle XIX, Nietzsche afirmava sense dilacions en els seus discursos de l'obra *Sobre veritat i mentida en sentit extramoral* (1873) que la

veritat no existeix, només és una il·lusió. A l'altre pol, en canvi, hi trobaríem pensadors com ara Aristòtil, sant Agustí (distingia fins a vuit tipus diferents de mentides) i Kant. Per a aquest últim, el deure de no mentir és una llei moral inviolable, ja que mentir no es pot convertir en llei universal.

Es neix sent un mentider?

«No. Cap nen o nena hi neix. S'aprèn a dir mentides i a ser

mentider. És una conducta social totalment adquirida», diu Josep Maria Elias, president del Col·legi de Pedagogs de Catalunya. «Diem mentides perquè n'aprenem i ens n'ensenyen, i si ens funcionen anem perfeccionant aquesta estratègia.» Elias explica que en els estadis inicials de la infantesa la mentida no és ni nociva ni perjudicial sinó imprescindible per al creixement i l'estructura de la personalitat de l'infant.

«Fins als 3, 4 o 5 anys, la mentida, la creativitat i la imaginació formen part d'un mateix paquet», diu. Als 7, 8 o 9 anys, s'inicia una consciència de la mentida: «Començo a tenir picardia i ja m'interessa enganyar l'altre per aconseguir una determinada cosa.» Després, entre els 9 i els 12 anys, apareix la influència de les altres persones i es va notant una certa voluntarietat o una manera de comportar-se.

El protagonista de *Les aventures de Pinotxo*, el conte de Carlo Collodi que es va publicar per primer cop ara fa justament 125 anys, ha advertit a desenes de generacions (187 edicions, traduït a 260 llengües i dialectes) dels inconvenients de ser mentider. Els adults no ens cansem de recordar a la mainada que no han de dir mentides, però el cas és que en diuen. Per què? «Una de les raons és per cridar l'atenció, per fer-se notar, per fer-se valdre. A vegades ens trobem adults que estan molt per la seva feina i realització personal i oblidem que tenen uns infants per vetllar i educar», diu el president del Col·legi de Pedagogs. També menteixen per sortir d'una situació difícil, d'un possible càstig. «Quan tens un conflicte i ets un nen, tires pel dret i dius una mentida que t'ajudi a sortir-te'n.» I hi afegeix: «Davant un adult molt intransigent, penalitzador, amb molt mal humor o molt rigorós, sobretot si és el pare o la mare, el que fa l'infant és salvar-se'n dient mentides. La por i la mentida són cosines germanes.» Tampoc hi ajuden les triangulacions parentals que a vegades fan els adults, dient: «Nen, ja veuràs si et veu la mare...» «Sense adonar-nos-en, situacions d'aquest tipus van posant la llavor d'una persona mentidera.»

Quina actitud han de tenir els pares davant la mentida d'un fill? «En principi, tolerància zero amb la mentida, ni un mil·límetre; però hem d'anar amb compte amb el tipus de mentida.» Segons Josep Maria Elias, el primer que hem de fer és preguntar-nos què hi ha al darrere d'una mentida, quin és l'ambient familiar. «Allò de dir: 'M'ha sortit un nen mentider', no, perquè això no neix per floració espontània.» Tampoc s'han de subratllar actituds negatives del tipus «Ets un mentider»: «L'únic que estem fent és etiquetar i posar un segell d'identitat que el nostre fill acabarà assumint.» Davant aquest panorama, la recepta d'Elias és diàleg i capacitat de reflexió entre pares i fills. «Castigar? Depèn: potser sí si el raonament no funciona després de provar-ho i provar-ho; però en tot cas el càstig ha de ser immediat, breu i efectiu en el temps.»

Hi ha qui argumenta, com la doctora Victoria Talwar, professora adjunta de la Universitat McGill de Mont-real (Canadà),

Il·lustració original de Pinotxo, el protagonista de *Les aventures de Pinotxo*, obra de Carlo Collodi. El personatge es va crear el 1881 però el llibre es va publicar per primer cop el 1883, ara fa 125 anys. Per cada mentida que deia, el nas li creixia un tros més. / ENRICO MAZZANTI

Una història feta de mitges veritats

A.A.

● Ni Cristòfol Colom va arribar a Amèrica amb tres caravel·les, ni Juli Cèsar va néixer per cesària, ni Galileu va fer l'experiment del pla inclinat. Descubrim algunes de les mentides de la història de la humanitat que s'han anat perpetuant.

► Les caravel·les de Colom.

El primer viatge que Cristòfol Colom va fer a Amèrica, l'any 1492, no va ser amb tres caravel·les, com popularment s'ha dit, sinó que va ser amb dues caravel·les (la *Pinta* i la *Niña*) i una nau (*Santa Maria*).

► Juli Cèsar i la cesària.

Encara que tothom creu que el nom *cesària* procedeix de Juli Cèsar, perquè es diu que aquest va ser el primer conegut que va néixer gràcies a aquesta operació, això és fals. Segons explica José Luis Vila-San-Juan al llibre *Mentiras históricas comúnmente creídas* (Planeta, 1998), l'any 101 dC, totes les dones a les quals se'ls practicava una cesària morien, i en canvi la mare de Juli Cèsar va morir amb més de 60 anys. La primera cesària clàssica coneguda en què la mare va viure va ser el 1888, tot i que algú també ha apuntat que l'any 1610 un cirurgià alemany en va practicar una amb èxit.

«EL PARTENÓ NO VA SER DESTRUÏT PEL PAS DEL TEMPS. EL TEMPLE CONSTRUÏT A L'ACRÒPOLIS D'ATENES ES VA CONSERVAR INTACTE COM A EDIFICI FINS AL SEGLE XVII, QUAN S'HIVA LLANÇAR UNA BOMBA»

► Livingstone, el missioner.

Tot i que en la majoria d'enciclopèdies David Livingstone apareix com a «missioner i explorador» o bé com a «viatger i missioner», Vila-San-Juan afirma que Livingstone se'n va anar a Àfrica exclusivament com a missioner. I és més, va anar a parar allà obligat per les circumstàncies, ja que ell volia anar a les missions a la Xina.

► **L'últim tsar de Rússia.** No va ser Nicolau II sinó Miquel

Alexandre, el seu germà petit. Nicolau II va haver d'abdicar, ja que el poble no el volia, i se li va comunicar telefònicament al nou tsar Miquel Alexandre la notícia de la seva designació. Vila-San-Juan també comenta que Nicolau II no va ser l'últim Romanov. «L'últim veritable Romanov, emperador de Rússia, va ser Pere II (1727-1730), que va morir sense descendència.»

► **Ptolomeu i les estrelles.** A Claudi Ptolomeu, el més gran

astrònom de l'antiguitat, se l'acusa de plagi. Ell no va ser l'encarregat de calcular les posicions de les estrelles, sinó que les va copiar i adaptar a partir del treball d'Hiparc de Nicea, que va viure 200 anys abans, segons explica Federico di Trocchio a *Las mentiras de la ciencia* (Alianza Editorial, 1995).

► **Ni Copèrnic ni Galileu.** La teoria heliocèntrica, la que diu que la Terra gira al voltant del Sol, no va ser concebuda per pri-

clou: «Jo no ho vincularia al coeficient intel·lectual i a la intel·ligència.» Amb tot, des del punt de vista científic s'explica que per mentir cal una organització mental i que quan es fa s'activen zones del còrtex frontal.

Adolescents buscant la veritat

Mentider de petit, mentider compulsiu d'adult? «No necessàriament. Un nen o una nena que no han estat mentiders però han tingut una adolescència conflictiva poden arribar a ser una persona mentidera de primer grau», diu Elias. Quan el *modus operandi*

dels adolescents és la mentida, diu aquest pedagog, pot ser que presentin conductes arriscades pel que fa a la norma i la llei (petits furtcs, baralles, conflictes socials, etcètera). «L'adolescent ha de ser transgressor, ha de ser reivindicatiu, i això comporta enganyar, fer-se mentider, però els pares han de dictaminar on són els límits i fins on els poden prendre el pèl.» El primer cigarret fumats d'amagat, sortir amb algú sense dir-ho, fer campana a l'institut... Pares, mestres i companys són, per aquest ordre, els principals damnificats de les mentides dels

adolescents. «Les mentides entre amics tenen molt a veure amb l'autoestima, amb la personalitat. La discriminació negativa els porta a enganyar per tal de fer amics», explica Elias. Uns amics que són tan passatgers com durs i penalitzadors. «A un mentider, a un espieta o a un confident d'adults, els fan creu i ratlla i els la tenen jurada.»

Jorge Tió és psicòleg clínic, psicoanalista de la Societat Espanyola de Psicoanàlisi (SEP) i coordinador de l'Equip d'Atenció al Menor (EAM) de la Fundació Hospital Sant Pere Claver de

que la mentida està relacionada amb la intel·ligència. En poques paraules, algunes persones defensen que la mainada mentidera és més intel·ligent, per la necessitat que tenen de crear tot una estratègia i teixir una història convincent. Sobre aquest aspecte, Elias diu que no hi està d'acord: «Fins i tot podríem veure-ho al revés. Un nen o nena que necessita dir mentides és una criatura que es frustra, que té una autoestima baixa, que no se'n surt de les empreses que inicia i que les ha d'acabar amb una mentida o amb una manca de sinceritat.» I con-

«UN NEN O NENA QUE NECESSITA DIR MENTIDES ÉS UNA CRIATURA QUE ES FRUSTRA, QUE TÉ UNA AUTOESTIMA BAIXA»

A l'esquerra, vista del firmament. Ptolomeu va copiar la posició de les estrelles d'Hiparc de Nicea. En aquesta pàgina, el Partenó (intacte fins al segle XVII), una pintura de la mort de Cleòpatra, de R. Arthur, i una rèplica de la nau Santa Maria.

mera vegada ni per Copèrnic ni per Galileu. Aristarc de Samos, un astrònom grec molt considerat a Alexandria, ja va exposar aquesta teoria quatre segles abans que nasqués Ptolomeu «i, probablement, uns 1.800 anys també abans que Copèrnic se l'apropriés», diu Vila-San-Juan.

► **Els experiments de Galileu.** Segons Federico di Trocchio, a Galileu se l'acusa de no haver fet alguns dels experiments que ell mateix descriu. El més famós és

el del llançament de les esferes des de dalt de la torre de Pisa i el més important, el del pla inclinat. Algunes investigacions històriques afirmen que es tracta de llegendes. Tampoc és cert, comenta Di Trocchio, que Galileu descobrí la llei del pèndol mentre assistia a una missa de la catedral de Pisa.

► **Gallo i la sida.** Robert Gallo va estar a punt de rebre el premi Nobel per un descobriment que, gràcies a la seva pròpia confes-

sió, sabem que no és seu: el del virus responsable de la sida. Va ser Luc Montagnier qui va descobrir la causa d'aquesta malaltia. Gallo no havia descobert un nou virus sinó que simplement havia canviat el nom a un que ja havien descobert els francesos, explica di Trocchio al seu llibre.

► **La innocent Lucrecia.** Lucrecia Borja no va enverinar, ni va matar o va fer matar ningú. «Va ser Víctor Hugo el primer de llançar la seva llegenda d'en-

verinadora amb la seva obra teatral *Lucrecia Borja*», diu Vila-San-Juan. Hugo anomena en el seu drama (molt ben acollit a l'estranger) diverses persones assassinades per ella, però en realitat Lucrecia mai va utilitzar la daga ni el famós verí dels Borja, a diferència de Cèsar.

► **Les ruïnes del Partenó.** El Partenó no va ser destruït per l'erosió del temps o la poca voluntat de conservació. El temple construït a l'Acropolis d'Atenes (Grècia) es va conservar intacte com a edifici fins al segle XVII. El 1686 s'hi va llançar una bomba, en la guerra entaulada per austríacs, polonesos, russos i venecians contra otomans.

► **Víking sense banyes.** Els cascos amb banyes dels víkings va ser una invenció del pintor suec Gustav Malstrom en les il·lustracions que va fer el 1820 per a un poema èpic. Les banyes volien definir els guerrers del nord com uns éssers demoníacs.

► **Walt Disney i el dibuix.** Walt Disney no va dissenyar cap dels seus famosos personatges. Mickey Mouse no va ser creat per ell sinó que és obra del dibuixant Ub Wickers, que va permetre a Disney compartir la seva autoritat per tornar-li un favor.

► **La serp de Cleòpatra.** Tot i que aquesta reina egípcia es va suïcidar per lliurar-se d'Octavi, no va morir per una picada d'àspid (una cobra africana) que li van portar en una cistella de figues, com diu la tradició.

Barcelona. Segons ell, en l'adolescència la qüestió de la veritat adquireix una notable rellevància. «Els canvis que experimenta un adolescent li generen importants dosis d'incertesa i es converteix en un particular cercador de veritats, tant internes com externes, que li permetin situar-se al món i sentir-se a gust amb ell mateix.» La necessitat de tenir una identitat el fa molt dependent del reconeixement del grup. «Per a l'adolescent vulnerable, formes de pensament com el de sectes, ideologies totalitàries, fanatismes, etcètera, junt a un grup que

Treballadors malalts o no?

● A l'Estat espanyol l'absentisme laboral ha passat del 3% al 12% en els últims quatre anys. A Catalunya el 2007 es van produir al voltant d'1,1 milions de baixes laborals, de les quals l'Institut Català d'Avaluacions Mèdiques (ICAM) en va controlar prop del 15%. El seu director, el doctor Rafael Manzanera, diu que tant els motius de les baixes de curta durada (sobretot processos infecciosos i gripals i traumatismes) com els de les de llarga durada que s'estan donant són bastant raonables. «El 80% de les baixes duren menys d'un mes i el 20% restant, entre un mes i un any». Segons Manzanera, que el

dilluns hi hagi més absentisme laboral és degut a una major activitat física durant el cap de setmana i a un sistema sanitari que el dissabte i el diumenge funciona a mig gas. Ara cal estudiar per què s'ha trobat un pic d'augment de baixes els dimecres.

Dels casos d'incapacitat temporal (IT) que controlen a l'ICAM, el 15% ja no hi acudeixen perquè van al seu metge a demanar l'alta —«Aquests són els casos més adormits»—; a un 30% a l'ICAM els donen la incapacitat permanent; un 30% més han de continuar de baixa; a un 20% el metge de l'ICAM li fa l'alta i un 5% són incompareixences diverses. / A.A.

el facin sentir reconegut, poden ser una temptació irresistible.» Aquesta fragilitat pròpia de l'adolescent el converteix en un ésser més desconfiat: «Reacciona amb vehemència quan detecta intents de manipulació, actituds paternalistes, intencions ocultes...», diu Tió. Segons el grau de dificultat que hi hagi a l'adolescència per encaixar una realitat més o menys dolorosa, hi podrà haver més tendència cap a la recerca de veritats absolutes o bé cap al desinterès. Una actitud, aquesta última, que portada a l'extrem desemboca en la figura dels menti-

El teu cos no menteix

A.A.

● Ulls que desvien la mirada, moviment de cames fent la tisora davant certes preguntes, passar la mà per la boca abans de respondre, somriures massa llargs, canvis continus de postura... «Hi ha senyals no verbals concrets que delaten una persona quan està provant d'enganyar o no és franca», explica la psicòloga clínica Teresa Pont al seu llibre *La comunicació no verbal* (UOC, 2007). Segons ella, Paul Ekman, catedràtic de psicologia a la Universitat de San Francisco (EUA) i expert en emocions bàsiques, diu que hi ha 35 indicis en la mímica, els gestos o la veu que poden revelar que una persona està mentint. «No hi ha un senyal que pugui ser considerat com un indicador absolut de la mentida», diu Pont, però la coincidència de diversos pot fer dubtar. Sembla difícil, doncs, fingir amb el llenguatge del cos. Allan Pease diu a *El lenguaje del cuerpo* (Paidós, 1988) que no és possible, «perquè la falta de congruència es manifestaria entre els gestos principals, els microsenyals del cos i el llenguatge parlat».

Entre els indicis verbals de la mentida hi ha una parla lenta amb pauses entre paraules més llargues del que seria normal. «Quan es menteix, es pensa molt el que es diu i es calculen les paraules. Se suprimeix la veritat a base de silencis i es fan descripcions molt vagues o generals», diu Pont. La veu, en situacions d'ansietat, es torna més aguda, se n'eleva el to o la freqüència, i

Barbara Stanwyck, tota una mentidera, entabana Fred MacMurray perquè mati el seu marit a *Doble indemnització*, de Billy Wilder.

«LA VEU, EN SITUACIONS D'ANSIETAT, ES TORNA MÉS AGUDA, SE N'ELEVA EL TO O LA FREQUÈNCIA»

l'augment en la tensió de les cordes vocals provoca alteracions audibles. Quant als indicis no verbals, tocar-se el nas (una versió dissimulada de tancar-se la boca, molt propi de nens i nenes) o rascar-se un ull, el nas o el coll, indica que tenim un pensament negatiu i l'intentem dissimular o bé que estem insegurs del que sentim. En mentir, com explica Pont, se solen dilatar els vasos

sanguinis del nas, la cara envermelleix, es produeix sudoració i apareix certa necessitat de gratar-se. «L'expressió més popular relacionada amb l'engany o amb el fet de no estar dient la veritat és la de les tres mones sàvies: no escolten (es tapen les orelles amb les mans), ni diuen (es tapen la boca) ni veuen (es tapen els ulls) el que és negatiu.»

Científicament està compro-

vat que quan una persona menteix es produeixen reaccions fisiològiques i emocionals a través del sistema nerviós. La pressió sanguínia, el ritme cardíac, la respiració i la conductància de la pell s'alteren. Així ho perceben els polígrafs o *detectors de mentides*, instruments de gran sensibilitat que registren els canvis fisiològics davant determinades preguntes.

ders compulsius, que van construint autoenganyos. «Necessiten saber que controlen la situació enganyant els altres. L'únic que els dona tranquil·litat és fer creure una cosa que no és», diu Tió. «Es desentenen de la veritat en una actitud de quasi odi a la realitat.» En els casos més extrems, l'exageració pot acabar en el que els psicòlegs en diuen *fabulació*, «que, sense arribar al deliri en creure's les pròpies construccions, significa un altre grau de l'escala». Sigui com sigui, una de les característiques que ha de tenir tota persona mentidera és bona memòria,

per no entrar en contradicció amb ella mateixa i ser descoberta.

Tot és relatiu

Per al psicoanalista Jorge Tió, la mentida forma part de la condició humana, però creu que de la Segona Guerra Mundial ençà, i veient les desgràcies que els corrents absolutistes podien desencadenar, al pensament occidental hi ha hagut un qüestionament molt fort de la veritat com a principi absolut. «Crec que ara estem en un altre moment en què hi ha molt discurs que relativitza la mentida, defensa que mentir no

Periodisme honest

● El 1938, Orson Welles va representar a la cadena radiofònica CBS una adaptació de l'obra *La guerra dels mons*. La narració era tan realista que molts oients van acabar confonent la ficció amb la realitat. Des de llavors, la credibilitat i la capacitat de manipulació dels mitjans de comunicació va quedar en dubte. En l'actualitat, però, la professió periodística està regida per un codi deontològic. El del Col·legi de Periodistes de Catalunya deixa clar, entre altres aspectes, que s'han de difondre únicament informacions fonamentades, evitant en tot cas afirmacions o dades imprecises, i que s'ha de rectificar, amb diligència i amb tractament adequat a la circumstància, les informacions que s'hagin demostrat falses. / A.A.

és tan greu, que és ben natural en les relacions, i això beneficia molt la política manipuladora i l'ideal de la societat de consum: ens fan creure que la veritat és tot allò que és pràctic, que és útil, el que et fa sentir més jove i atractiu...» Tot i així, aquest psicoanalista creu que socialment la persona mentidera està mal vista perquè la realitat té molta importància i perquè també té molt a veure amb el punt d'origen d'on venim: «El nen o nena necessita confiar. L'etapa de criança requereix una gran confiança en les figures de les quals es depèn.»

Siguem sincers, amb la parella...

A.A. / Barcelona

● «*Tell me lies, tell me sweet little lies...*» cantaven els Fleetwood Mac a finals dels vuitanta. Petites dolces mentides... Trobaríem alguna parella amb una sinceritat del 100%? «Jo crec que ni una; no sé si és impossible, però sí improbable. Sense mentides no podríem viure en societat; ara bé, una altra cosa és l'ús que en fem.» Antoni Bolinches és psicòleg clínic, sexòleg i escriptor. Segons ell, hi ha una gran quantitat de mentides que s'utilitzen en el context de la parella, bàsicament per evitar conflictes innecessaris. Amb tot, com més temps fa que dura una relació, Bolinches diu que menys es tendeix a mentir: «No perquè hi hagi més confiança amb la parella, sinó perquè hi ha més comunicació i cadascú fa més la seva: 'Quan no m'importa ferir-te o la teva opinió, pot ser que et digui més la veritat.'»

Els temes en què s'acostuma a mentir més a la parella és en les infidelitats o flirtejors, i en l'ocultació d'informació de contactes interpersonals que sabem que l'altra part de la parella no accepta. El percentatge d'homes infidels que tenen una relació estable està al voltant del 60%. «La dona només és infidel quan vol i menys vegades del que vol; a vegades se n'està, per respecte, pels fills... En canvi l'home quan pot, si troba un subjecte reclam prou atractiu, sempre és infidel», comenta Bolinches. Quan això passa, es camina sobre una corda fluixa. «Mantenir la mentida és

Una parella observa l'estat del mar després d'un temporal a Alacant. Petites mentides poden acabar desencadenant una tempesta. / EFE

«MANTENIR LA MENTIDA ÉS INCÒMODE, POT CREAR INCONGRUÈNCIES AMB UN MATEIX I AMB L'ALTRE»

incòmode, pot crear incongruències amb un mateix i amb l'altre. Per això quan algú s'adona que no podrà mentir indefinidament acaba dient la veritat», comenta. «Una gran quantitat d'infidelitats es descobreixen perquè inconscientment la persona no pot aguantar la doble vida i aleshores té, com deia Freud, actes fallits: es descuida coses perquè de manera inconscient

vol que la parella se n'assabenti.» En el fons, no és la mentida el que cansa sinó l'ocultació.

I a partir d'aquí, què? Es perdona? «El problema no és si perdones la mentida, sinó si perdones la infidelitat.» Molta gent confon ambdues coses i diu que se sent dolguda per la mentida i no per la infidelitat, perquè sap que aquesta última ja no la pot evitar i en canvi el que vol és tor-

nar a confiar en l'altre. Bolinches, però, creu que en una relació de parella afecta molt més la infidelitat que la mentida. De fet, una tercera part de les parelles infidels trenquen per aquest motiu. També és cert que algunes persones que lamenten que la parella els menteix ho provoquen amb una actitud intransigent. «Si tu no vols que et menteixin, és molt fàcil: accepta la veritat.»

«No alçaràs fals testimoni contra el teu proïsme»

● Així fa el vuitè manament donat per Déu a Moisès en el capítol 20, paràgraf 16, de l'Èxode. «El catolicisme valora negativament la mentida des del punt de vista moral i religiós, considerant-la un pecat més o menys greu, segons el dany que causi a una altra persona», comenta Pere Madrenys, periodista i doctor en dret canònic. Segons ell, així ho entenen els moralistes catòlics, com els jesuïtes Farreres i Mondria en el seu tractat de teologia moral. Per a aquests, la mentida és intrínsecament dolenta per dues raons: «D'una banda, perquè repugna a la recta raó utilitzar la paraula, mitjà humà de comunicació, contra el seu fi natural. De l'altra, perquè si fos lícit enganyar els altres se subvertiria o destruiria l'ordre de la societat que es

basa en el tracte mutu entre els homes», explica Madrenys. Farreres i Mondria consideren que hi ha tres tipus de mentida: la danyosa o nociva per als altres, l'oficiosa o la que es diu per utilitat pròpia o d'algú altre —«que els moralistes consideren només pecat venial»— i la mentida jocosa —«Ni tan sols es considera pecat lleu, ja que no suposa la intenció d'enganyar»—. Madrenys afegeix que, segons la mateixa moral catòlica, «no menteixen els que diuen una cosa realment falsa però que, per ignorància, creuen verdadera». Sigui com sigui, d'una manera o una altra totes les religions condemnen la mentida, «condemna que la majoria d'éssers humans portem escrita a la pròpia consciència». En el cas del budisme, una de les vuit

capacitats del creient és la recta paraula (*samyak vac*), que significa abstenir-se de mentir, calumniar o xafardejar, parlar amb la veritat, etcètera.

Un altre tema és si el catolicisme ha estat creador o propagador de mentides per explicar-se i per explicar el món. Mentre que per als creients es tracta d'una qüestió de fe, alguns ateu no s'estan de qualificar de mentides alguns passatges o fets recollits a la Bíblia. Llegiu, per exemple *Mentiras fundamentales de la Iglesia católica*, (Ediciones B, 1997), del periodista i doctor en psicologia Pepe Rodríguez. Madrenys, per posar un cas, creu que l'Església i molts savis no catòlics defensaven el creacionisme de l'univers en sis dies simplement per ignorància, sense intenció d'enganyar. / A.A.

Amb els votants no s'hi juga

A.A. / Barcelona

● «Mai es menteix tant com abans de les eleccions, durant la guerra i després de la cacera.» La frase és d'Otto von Bismarck. El primer canceller alemany parlava obertament de mentir, un terme que, aplicat a l'exercici de la política, Jordi Capo, catedràtic de ciència política de la UB, relativitza. «Jo no diria que en política sempre hi hagi una clara voluntat d'enganyar. Més que mentides, que també se'n donen, crec que hi ha incompliments i exageracions.» Per què? «Les campanyes electorals faciliten molt que els candidats es deixin anar, tinguin massa facilitat de paraula. Un polític pot prometre que farà tal cosa i després descobrir que no ho pot fer», diu Capo. Es comprèn, però no evita que la gent se senti enganyada, encara que a vegades també vol ser-ho. «A la gent li agrada que li donin il·lusions i expectatives, cosa que el polític ha de saber crear.»

Margarida Bassols, lingüista i autora del llibre *El llenguatge dels polítics. Anàlisi del cas català* (Eumo, 2007), distingeix fins a quatre tipus de mentides que es donen en el discurs dels polítics. Una, les que suposen amagar part de la informació (com quan parlen de «desacceleració» o «recessió» per comptes de «crisi»). «No es diu una mentida completa, més aviat es menteix en atribuir abast i força a un fet.» Dues, «les mentides que proposen una perspectiva determinada de la realitat, que no és precisament l'única possible o,

Blair, Bush i un Aznar rient falsament, a la foto de la cimera de les Açores per parlar de l'Iraq, el 2003. /EFE

«LES CAMPANYES ELECTORALS FACILITEN MOLT QUE ELS CANDIDATS ES DEIXIN ANAR, QUE TINGUIN MASSA FACILITAT DE PARAULA»

fins i tot, la més acostada als fets». Parlar de *guerra preventiva*, per exemple, dona per fet que l'altre està pensant atacar. Tres, quan es menteix descaradament per tergiversar la realitat i adaptar-la a interessos particulars dels polítics. «Sovint les mentides d'aquesta mena són atacs directes als qui no pensen o actuen com ell vol», diu Bassols esmentant el cas recent de Berlusconi amb els magistrats italians. I

quatre, les mentides necessàries per al funcionament social del grup: les referides a secrets militars o de seguretat.

A part d'aquestes, un cas a part seria la demagògia. «Els polítics demagogs són extraordinàriament perillosos per als seus països, perquè no es tracta de dir una mentida sobre un fet, sinó de l'estil de governar, d'enganyar l'electorat i a vegades fins i tot a ells mateixos», explica Capo.

Els cau la cara de vergonya?

● Als països anglosaxons hi ha un altre tipus de cultura política. «En el protestantisme, l'ètica és molt més personal i això crea més exigència individual. Els polítics han de dimitir més ràpidament perquè s'accepta menys que algú defraudi», explica Jordi Capo. La mentida d'un polític no es disculpa amb facilitat. Un dels casos més coneguts és el de l'expresident nord-americà Bill Clinton. Va demanar perdó públicament no per haver tingut relacions amb la becària Monica Lewinsky, sinó per haver enganyat la població sobre aquesta qüestió. Ara bé, en aquell país una de les mentides més flagrants amb les quals farà història el successor de Clinton, George Bush, és la de l'existència d'armes de destrucció massiva a l'Iraq. «Aquesta era una mentida molt conscient per possibilitar un estat d'opinió que li permetés fer una política de llarga onada basada en la ubicació de règims enemics a l'Orient Mitjà», diu Capo.

A l'Estat espanyol, una de les més sonades i recents va ser la del PP després dels atemptats de l'11-M del 2004. «No hi havia cap dada que sostingués un complot d'ETA i tot i així aquella mentida es va anar mantenint.» / A.A.

«Jura dir la veritat?»

● En qualsevol judici celebrat en un país democràtic, tota persona té dret a no declarar quan està imputada en un cas i a no declarar contra seu. En poques paraules, té l'opció d'usar la mentida per defensar-se i argumentar el que vulgui, sense haver de reconèixer la seva presumpta culpabilitat. Aquests principis queden recollits concretament a l'article 24 del Codi Penal espanyol: «[Totes les persones tenen dret]... a no declarar contra si mateixes, a no confessar-se culpables i a la presumpció d'innocència.» En el cas de fer de testimoni, aquest té dret a no declarar res que sigui incriminadori, a no declarar contra determinats parents (pares, fills o cònjuges) i a emparar-se en el secret professional. Aquest últim supòsit es refereix

a advocats, periodistes i capellans, tot i que aquest últim cas és més discutible: «La majoria dels estats laics no reconeixen el secret de confessió», explica Joan J. Queralt, catedràtic de dret penal de la UB. Pel que fa a l'advocat, aquest no pot revelar mai les converses amb el seu client, d'acord amb la relació contractual que hi ha entre tots dos.

Ara bé, què passa amb el fals testimoniatge? D'entrada els testimonis tenen el deure de comparèixer davant el jutge i jurar dir sempre la veritat. Del delictes de fals testimoni, que consisteix en la conscient i deliberada falsedat o mentida de la declaració del testimoni o en una falta de la veritat maliciosa en l'informe pericial, en parla el Codi Penal als articles que van del 458 al 462. Aquests

expliciten les penes de presó que existeixen per als falsos testimonis: en una causa judicial (de sis mesos a dos anys i multa de tres a sis mesos) i contra el reu en una causa criminal per delictes (d'un a tres anys i multa de sis a dotze mesos). La llei també detalla que hi ha pena de multa i de suspensió de feina o càrrec quan el testimoni, el pèrit o l'intendent, «sense faltar substancialment a la veritat, l'alterés amb reticències, inexactituds o silenciats fets o dades rellevants que li fossin coneguts». Segons Queralt, «en un judici no hi ha una regla màgica per veure si algú menteix; a vegades és fàcil, perquè hi ha detalls que no quadren, i altres no». En tot cas, el que també es considera delictes és aportar proves falses. / A.A.